

244

Meglévő műemléki együttesekben a század első felében legelőször az eklektika természetessége jelentette az építés szinte egyedüli lehetőségét. Kézenfekvő volt az adott környezet hatása, ami nagy műemléki együttesek esetén és főleg régebben, nem igen engedte önálló és „modern” gondolatmenetek kifejlődését. Ezekről a történetieskedő, stílustartó, minden áron beilleszkedni akaró épületekről hamar megállapíthattuk, hogy valójában kirínak és beilleszkedés helyett, a valódi stílusokat talmi módon csak hamisítani képesek. Ezek, a neo-stílusok jegyeit magukon viselő épületek tönkretették a műemléki együtteseket.

Valójában az összefüggő műemléki értékű városrészek, vagy a történelem során rétegződve kialakult történelmi városegységek megőrzésének jelentőségére, csak a második világháború pusztításai során döbrent rá az európai kultúra. A pusztulás nyomán tudtuk meg, hogy van karakteresen történelmi, van jellegzetesen sajátos, és ekkor kezdtük tudatos feltárások-elemzések során vizsgálni, hogy mik is az eltérő arculati formák jellemzői, és milyen formálással építhetők újjá, az elpusztult együttes elemei vagy pótolhatók. Lehet-e és mi módon, megmaradt részleteket egy mai formálású épületbe szervesen beilleszteni, hogy e művelet, az eredeti történelmi város, vagy városrész egyedi karakterét ne változtassa meg.

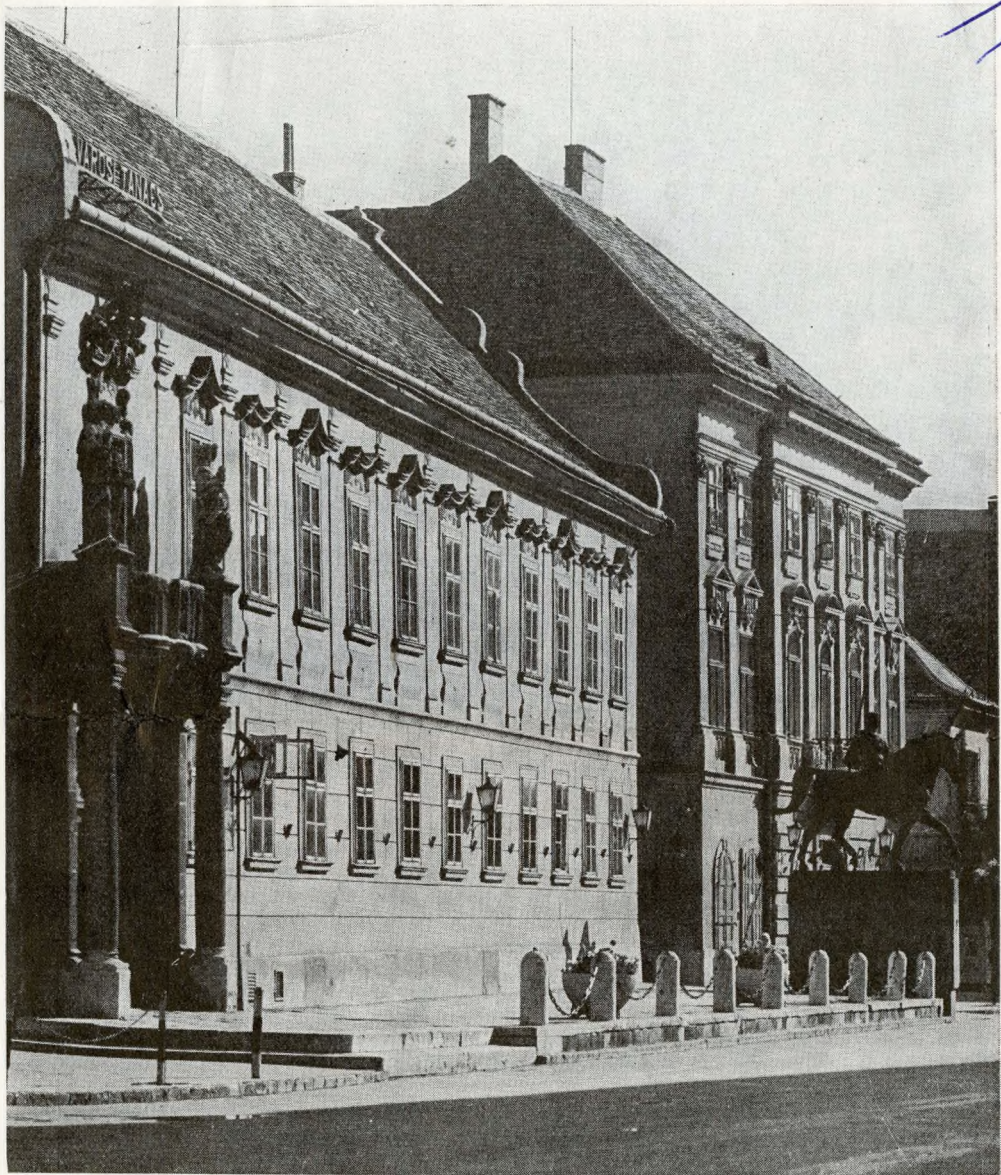
E munkák során bebizonyosodott, hogy a történelmi városokat nem lehet tovább ugyanavval a szemlélettel, szerkezeti renddel, anyaghasználattal és formálással fejleszteni és a mai kor számára felhasználni — ahogyan azt korábban, egészen a 19. század végéig tették. A ma és a mában már bennerejlő holnap — egyre dinamikusabbá váló más életével nem tud többé a régi keretek közé változtatlanul beleilleszkedni. Mindez csak inkább nehezítette az újjáépítés lehetőségeit. Ugyanakkor az új épületek új és más rendeltetéséből fakadó építészeti igényei is új funkcionális, és ennek vetületében új formában jelentkező megfogalmazást igényeltek. Rá kellett jönnünk, hogy minden korban keveredtek egymással a különböző korok épületei, így váltak megszokott szép, értékes várostestekké, a disszonancia legkisebb jele nélkül. Mindehhez az építőipar lehetőségeinek éppen korunkban lefolyó nagy átalakulása járul. A régi anyagoktól merőben eltérő, új anyagok egyre nagyobb mérvű megjelenése lesz a jellemző, míg a hagyományos anyagok szinte teljesen háttérbe szorulnak. Új anyagok, új szerkezeteket eredményeznek. Az új építési módszerek és technológiák belépése még tovább bonyolítja az egyébként sem könnyű helyzetet. Ma már nem tudunk többé boltozni, falazni és egyre kevesebb a régi eljárásokat ismerő szakmunkás. Új homlokzatburkoló anyagok és felületképzések jelentek meg s mindennek az újnak, a régítől merőben eltérőnek, be kell illeszkednie az öröklött együttesbe.

Az 1931-es athéni Carta rögzítette le először, hogy: „minden kor alkotását tiszteltben kell tartani.” Ezt akkor, főleg romok kiegészítésére vonatkozóan értelmezték, hiszen még nem sejtették, hogy rövidesen európai méretekben kerül sor az effajta műveletre. Ennek nyomán alakult ki az a személet, amely a műemlékeket olyan objektumoknak tekintette, melyek a történelem teremtményei és annak értékes tanúi. Mint művészeti alkotások egyéni étellel rendelkeznek, létüknek saját egyéni törvényei vannak. A műemlékeket különféle szempontból lehet és kell vizsgálni, de még a nézőpontok változása sem ad teljes felismerést: mert a műemlék csak környezetében ágyazottan jelent értéket; az együttesben betöltött szerepe az elsődleges, életünkkel együtt az is állandóan változó.

Felismerték azt is, hogy van általánosan, azonosan megmaradó; — látszólag azonos igény feladatokra (bár a funkcionális, tartalmi igény más — és ezzel válik az épület is eltérővé) minden kor a maga nyelvén felel, néha azonos elvek mellett is, ellentétes hatással. Egy nagy fesztávú tér lefedése, így lesz karakteresen más, — ha emberségében — szellemében azonos is a szerkesztés mód — két különböző korban.

1. Pécs, román kori székesegyház a századvégi várostestben

2. Székesfehérvár, késő barokk architektúra és mai fogalmazású járda, szoborelhelyezés és szoborformálás (építész: Kotsis Iván, szobrász: Pátzay Pál)

A műemlékvédelem elveit legújabbán szabályozó nemzetközi megegyezés, az 1964-ben kelt velencei Carta, már tovább jutott, városméretekben, az együttesek törvényeinek vizsgálatában hozott megszívlelendő (a magyar műemlékvédelem és műemléki együttesekben történő új építés szemléletével is teljesen egyező) határozatokat. Talán büszkén hihetjük is, hogy a magyar műemlékvédelem munkássága bátor kísérleteivel, gyakorlati tapasztalataival, valamint ezeknek nemzetközi elismerése révén sokban járult hozzá a velencei Carta megfogalmazásához, szellemének kialakulásához. Műemlék-

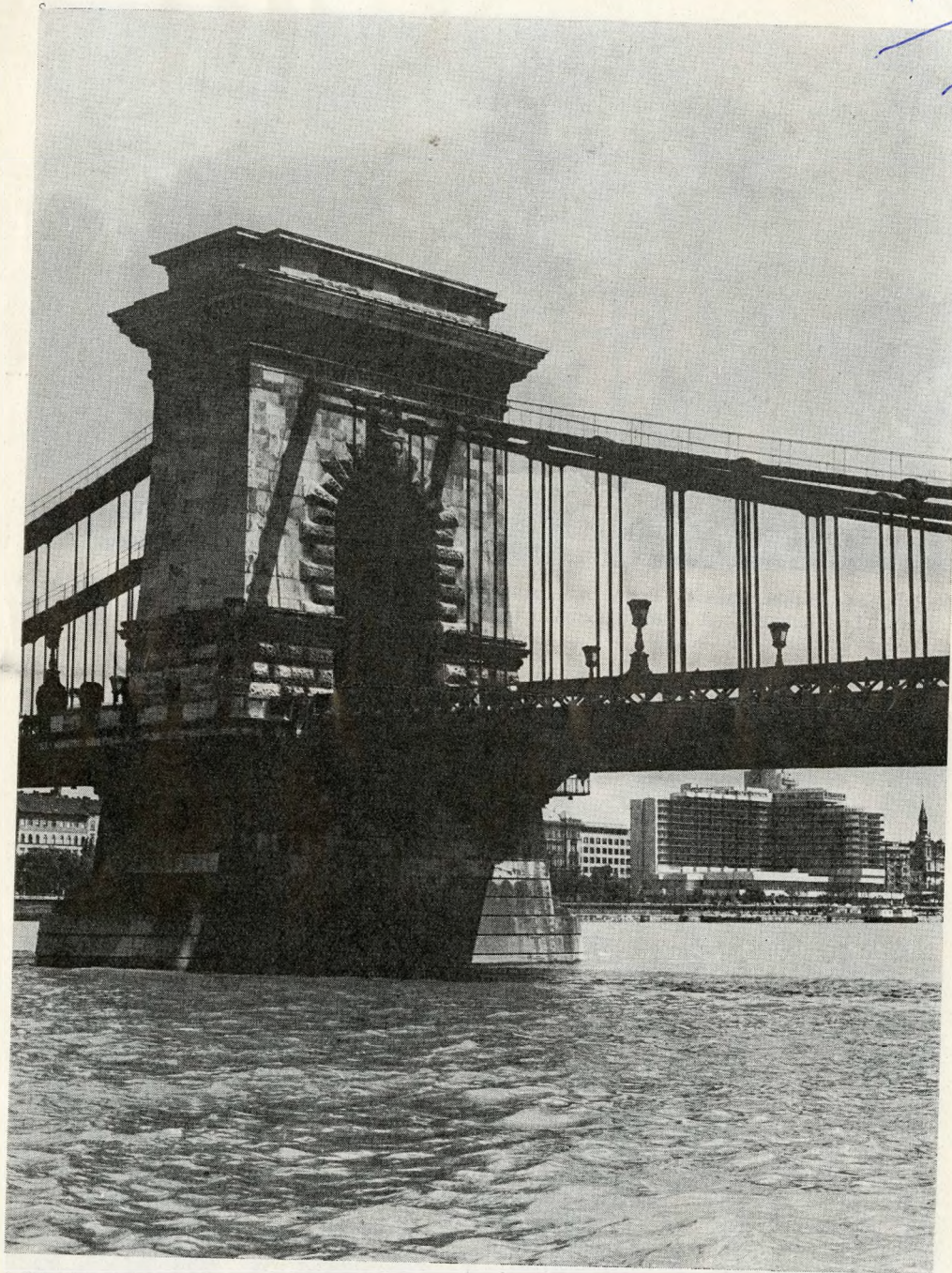
3. Budai vár — Erzsébet-híd budai hídfő — tabáni látkép, sok kort egybeötvöző városképe

együttestől távolálló egyedileg épült új objektumokkal kevesebb a problémája a műemlékvédelemnek. Egyedileg álló értékes műemlékekkel — szabadonálló kastélyokkal, templomokkal — nincs problémája az új építészetnek. A „magánosok”, saját sorsukat saját környezetükben őrzik meg a történelmi idők során.

Szükségszerűen más az együttesekben az építész gondja. Együttesbe illeszkedni azért jelent problémát, mert a különböző korok különböző építményei szorosan kerülnek egymás mellé. De egymásmellettségük teszi a várost élővé, folytonosan változó életünk azt tükröző keretévé. Ezzel a módszerrel nem mumifikálunk élettelen műemlék együtteseket, hanem folyamatosan élünk minden időben a szüleinktől, elődeinktől örökölt házakban. Ezzel válik egy gótikus és egy barokk várostest-városszövet a régi házaival is maivá.

Az együttes megőrzi mindazt, amit az idők folyamán „magára szedett”. Lehet, hogy még középkori városszerkezetet éreztető girbe-görbe utcácskák mentén az eredeti középkori telekosztás rejlik, az épületméretekben, a tető hajlatában, a párkányok magasságában, a korábban volt tulajdonosok társadalmi-gazdasági helyzete rögződött. Ha ma építünk, ilyen, vagy olyan okból, és a régtől ittmaradt házak sorában a „foghíjakat” pótoljuk, (akár lebontott ház helyén, akár megmaradt régi épületrészeket mai épületünkbe beillesztve) — legfontosabb feladatunk a keretnek, — az élő történelemnek holt anyagból megmaradt épület-keretének, — a város szerkezetének, az együttes hangulatának tiszteletben tartása vagyis, hogy a mi korunk épületeit megfelelő szerénységgel, de az új építészeti lehetőségeket meg nem tagadva, plántáljuk a régiek közé. Mindez szükségszerűen ellentétet eredményez, de ez az ellentétes hatás, egyben ki is emel. A szerénység egy értékes barokk, vagy gót épület mellett való hivalkodásmentes meghúzódás, kiemeli a barokk vagy a gót épületet. — A mai szerkezetadta forma műves munkálás mellett — éppen szerénységével hívja fel az új objektumra a figyelmet.

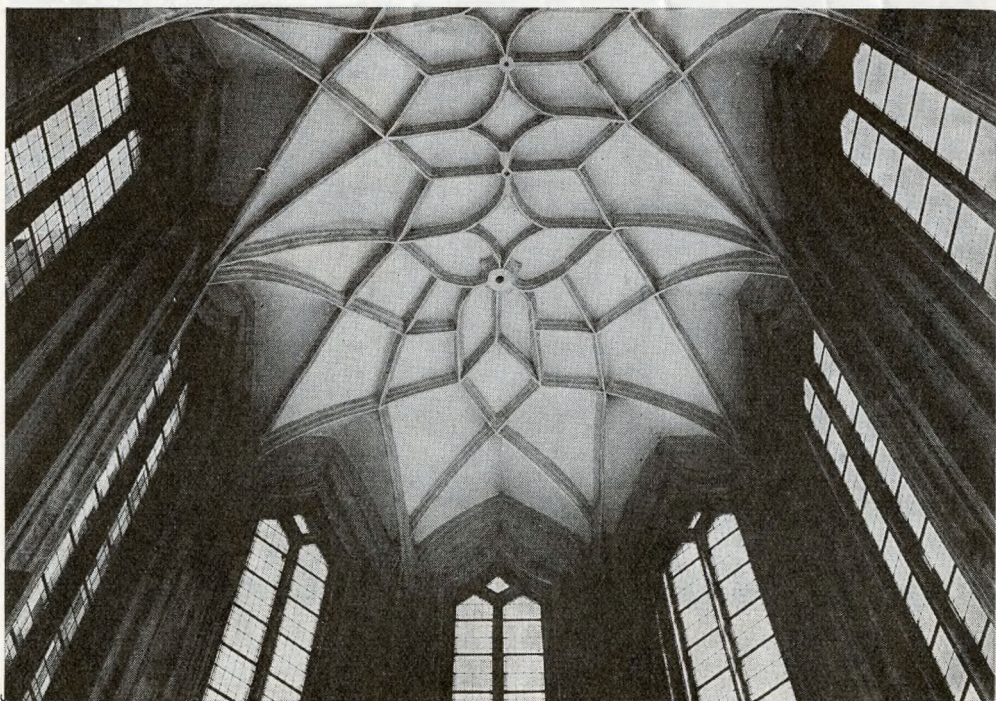
Műemlék és új épület így szervesen, egységben élnek egymás mellett és éppúgy összehangolódnak majdan észrevehetetlenül (csak a szakember számára felismerhetően)

4. Lánchíd és a mai Duna Hotel Intercontinental új együttese bizonyítja, hogy a régi is változik az újjal. (A Duna Hotel építész: Finta József, a Lánchíd kivitelezője: Clark Ádám)

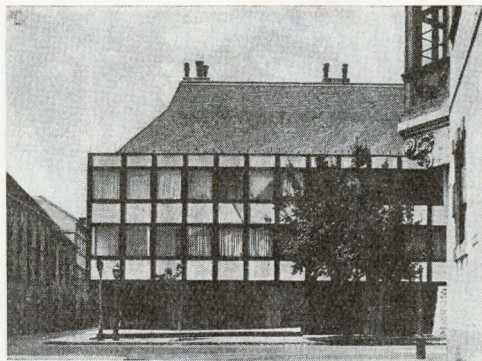
5. Épületbelsők rekonstruált – restaurált régi keretek új fogalmazásával élővé tesz és új funkciót ad a középkori belső tereknek. (A budai várpalota nagyterme, ma Történelmi Múzeum. Tervező építész: Gerő László)

6. A siklósi várkápolna boltozott mennyezete (helyreállította: Gerő László)

7. Az iparművészeti Múzeum aulájának üvegfedése (Lechner Ödön)

8. „Fehér Galamb” vendéglő új épülete a várnegyedben (építész: Virágh Csaba)

a környezetünkkel, mint ahogyan az öröklött barokk ház is, saját eltérő jegyeivel mégis harmóniában áll a korábbi gót mellett.

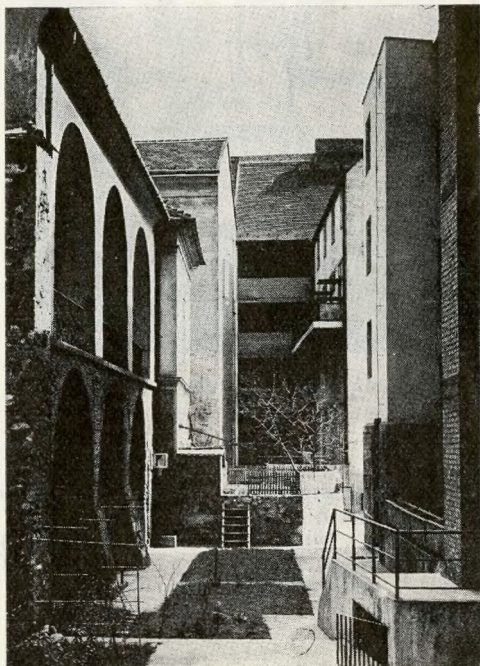
A város történeti alkotás, így az új épületeknek is saját korukat kell kifejezniük. A várostestben a plasztikus jelleg a legfeltűnőbbben megjelenő, leginkább itt kell vigyáznunk: a beilleszkedés az öröklött várostest plasztikai rendjébe, városszerkezetébe talán a legfontosabb.

9. Szentháromság utca a várnegyedben a „Ruszwurmtól” a „Behram”-ig. (Az új épületek Virágh Csaba és Farkasdy Zoltán alkotásai)

10. Budapest, I., Tóth Árpád sétány egy szakasza a várnegyedben. Építészek: Jánossy György, Lipták Irén (újjáépített homlokzat) és Farkasdy Zoltán

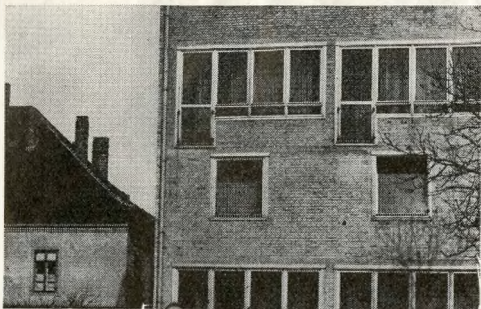
11. Új sikátor a régi és mai házak között a várnegyedben, az Űri utcától a Tóth Árpád sétányig. (Építészek: Gádosor Lajos, Bartók Miklós, Török Ferenc)

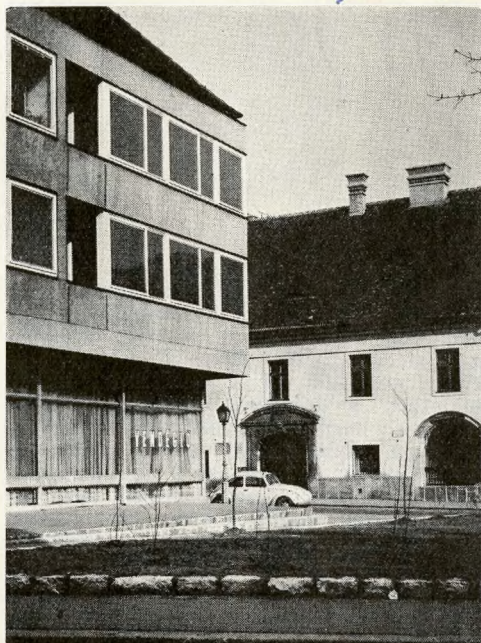
12. A Pestre néző vároldal mai házakkal kiegészült képe (Építészek: Sedlmayer János, a tetőműterem-ablakos épület néhai Janáky István posthumus háza)

A többi már részlet, az objektum saját egyedi világa szerint alakul. Az együttes ellen a legnagyobb vétket a főtömeg, a befoglaló forma és a rész elemek oda nem illő arány-játékával lehet elkövetni. A megoldás helyességére nincs törvény. Csak egy megszívlelendő tanács, ahogy Gerő László egy korábbi írásában megállapította: „A megoldás helyessége mindenekelőtt a régi környezet iránti érzékenységtől függ.”

Farkasdy Zoltán

13. Részlet Jánossy György mai formálását házának homlokzatáról, a Tóth Árpád sétányon

14. A Dísz tér új lezáró épülete, a Tárnok utca hangulatához kapcsolódva
(Építésszek: Farkasdy Zoltán, Kenessy Attila)

* Erről a kérdésről már sokat beszéltek és írtak — jómagam, bár a téma nehézségeiről és gondjairól munkám során szerzett gyakorlati tapasztalataim vannak —, először próbálkozom a tervezés gondjai közben támadt gondolatoknak írásban történő rögzítésére, hogy az másoknak is mondjon valamit egyéni tételődéseimről.
** V.ö.

Nagybáky P.: Kérdések a budai vár műemlékegyüttesében épülő új épületekről. (MŰEMLEKVÉDELEM 1960. 101—104.) *Horler M.*: Új épületek műemléki környezetben (MV. 1960. 206—221) *Gerő L.*: Történelmi városok épületegyütteseinek és megújításuknak problémái (MV. 1961. 16—30. old.) *Perehály K.*: Új épületek a budai várban (MV. 1961. 78—83.)

Szirmay J.: Levél a szerkesztőhöz a vári építkezésekről (MV. 1962. 26—31.).

Fátay T.: Győr történelmi városmagja (MV. 1962. 93—98). *Kubinszky M.*: Sopron műemlékváros (MV. 1962. 98—103).

Zádor M.: A budai várnegyed új épületeiről tartott ankét. (MŰEMLEKVÉDELEM 1963. 9—10.) *Budai A.*: A budai várnegyed foghíjbeépítéseinek városképi problémái. (MV. 1963. 10—18. old.) *Borsos L.*: Hozzájárulás a Fővárosi Műemlékfelügyelőség „Vári foghíjbeépítési” ankétján. (MV. 1963. 19—21.)

Gerő L.: Még néhány szó a történelmi városok épületegyütteseinek és megújításuknak problémáihoz. (MV. 1963. 22—28.)

Budai A.: Új épület a műemlékvárosban (MV. 1964. 162—171.)

Kékesi L.: Tervezői problémák egy védett együttes lakóházainál (MV. 1967. 164—166. old.) *Szanyi J.*: A műemlékvédelem néhány időszzerű kérdése fővárosunkban. Az urbanizáció és a műemlékvédelem (MV. 1969. 1—13. old.) *Gerő L.*: Történelmi városrészek (Műsz. Kiadó Budapest, 1971).

SAJTÓFIGYELŐ

MAGYAR
HÍRDETŐ

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61

Telefon: 138-068, 337-748, 340-724

MŰEMLEKVÉDELEM

Budapest

725.940.25
1972. 11. 25.